

korte toelichting van de weergave van de afnemer der schrijver: met name het conceptie, geaccenteerd in een van Jo v. A.-K. niet de vrouw, maar el woord gewijzigd van de schrijver, het daseitige hant, met een typeering "karakters, die in bezeten: Evert T. Robert Donald, de in Thora, de vrou

den hoofdstuk, gesteld, of dan hant opricht bere

it, dat de artistieke deel gebroken was indige „antileseine“ maakte, reder uitgewerkt in armoede der schijf

gekomen aan de evolutie? Het is g te stoffen. Waar riven, houdt geen respectieus, een crisis. Hoe schien reeds nie roken? Neen, het kere gemakkelij aan het geduldige le deel met een eerste deel terug het tweede deel sche krachten ge dat deel, laat een ingen navloet in ighenlijk heeft di

rom de schrijver, in de kunst zo t laatste gesprek in hij pleit voor aan eigen illusie erwachten mocht in de schrijver. Het diepe levens ra, die eindelijk waarden de norm en ligt — kom rek, dat gegeven ook ontzettend

ma vormen, ver roeide kracht de

ijpelijke gebonden menscheijke. De iet onbestendige eeft in deze kille men dan einde ord en de solutie net blinde oogen

zaarin het geeste uitzag naar „de

volgt dan: „bei zuiver Joodsche lefen gemengde i leeftijd bereikt erden leeftijd ge idoren volwass en gestrekt. Het moeder van een nertijke grootheid

gehoren kind uit der diepe oogen h op te nemen, ust daarover te merlicht, dat in e klaarheid werd,

aan ome recon g-leven, aan het het heet: met hem stond chend, dan weet door goddelij een, een genie g... „Zijn el zijn nog niet d gelijk van die t: „Ik maak v ren muur tegen z, zijne kerk en t, zoo van geef en staan tegen

achtig getuigend rbare krachten,

ziek en met doove ooren hoort betere dingen, die God zelf met gouden grift geschreven heeft in de zielen der menschenkinderen. Want onuitroeibaar blijft het geloof aan zaliging en verzoening, onuitwischaar blijft de hoop „en God zal alle tranen van hunne oogen afwischen“.

We schreven: „onbegrijpelijke gebondenheid“, al weten we, dat het alleen de openbaring in Christus Jezus is, waardoor het geloof banden ziet losspringen, zonden wegvallen, ziekten genezen.

Onbegrijpelijke gebondenheid — inderdaad! Want wanneer een zin als deze ons hart binnendringt, dat Thora na de gevallen beslissing met Tideman klaar weet: „Ik ben altijd de sterkste van ons beiden geweest, en ik heb het nooit geweten. Pas nu weet ik het, nu ik de zwakste ben geworden“ — wie denkt dan niet aan de Paulinische paradox: Als ik zwak ben, dan ben ik machtig? Hier is een natuurlijke vatbaarheid tot het verstaan van geestelijke dingen, die menig Christen zich wenschen mocht.

Uits waar, de geest van Jo van Ammers dwaalt altijd schier onbewust langs de uiterste grenzen van het Christendom, zooals misschien ook Nietzsche met al zijn schimp momenten gekend heeft, gekend moet hebben, dat hij niet ver was van het koninkrijk der hemelen. Het is altijd weer die oneindig-tragische Agrippa-kreet van het „bijna Christen-woorden“, „Bijna een Christin“ — wie weet, wie weet?

Maar voor een zoo fijngevoelige, maar tevens zoo verstrikte vrouw als Jo v. A.-K. is zeker nog niet alle hoop ijdel geworden, al schijnt oppervlakkig in „Tantalus“ haar bewuste leven er verder af dan ooit.

Onbegrijpelijke gebondenheid aan het al te menscheijke. Want neen — ze gelooft zelf niet aan de waarde der „geweldige kracht in die behoudende Hollandsche geslachten, juist in hun vaste tradities en hun onwrikbare meeningen“. De oorlog heeft het ons wel anders geleerd. Maar wie achter heel die traditionele volksaard niet den gekerstend-godelienstigen achtergrond voelt van eeuwen en eeuwen, wie niet begrijpen wil, dat een zede lendeit met onnaspeurbare draden (ik geef toe) toch voeling heeft met het door God ingeschapen heilige en zedelijke, waarvan geen sterveling los kan, of komt, — wie dat niet voelt, die kan alleen met Jo v. A.-K., de schuchter-kortzichtige vraag stellen gaan naar de tegenwoordige „Umwertung aller Werte“.

Maar meteen hoort Jo v. A.-K. haar eigen vraag als in de ruimte verloren echen tegen een muur van twijfelzucht: heeft de oorlog inderdaad zooveel „umgewertet“? Zijn de menschen niet dezelfde gebleven? Wat vermogen wij één-dags vliegen tegen eeuwige dingen?

Neen, neen — dit is het ontzettende: „Es sind nicht die alte (om met Riehl te spreken) „es sind nicht die neue, es sind DIE Werte“. „Die Werte“ zijn onveranderlijk. Maar daarom is die mensch zoo eenzaam, die met een hoofd vol schijnwetenschap en een hart vol ijdelheid zichzelf anders tegenover die waarden is gaan instellen. Daarom is die mensch zoo fat, als hij klaagt over eenzaamheid, omdat hij tegenover de eeuwige waarden niet „conservatief“ meende te kunnen zijn.

Zoo gaat „Tantalus“ de wereld in. Ontelbare handen grijpen er naar. Even vele handen zullen het straks modelloos naast zich neerleggen. En pijnlijker is het conflict geworpen. Immers de zonde wordt erger, naar mate zij ons te bewust wordt.

Een volgend geslacht zou weer sterker en zuiverder in het leven staan en uit den chaos van nu de nieuwe waarden vinden — de schrijver zegt het met klankloze stem. Is het niet bijna een wroedeheid, dit aan het einde van zulk een boek te zeggen?

krachten Gods zijn in hem! Gods engelen zijn aan zijn rechter- en linkerzijde! Hij zal de onderdrukten verrijzen en doden, en dan zal hij vreeselijk onder 't volk beginnen huis te houden. De nationalist, die opgeblazen vrouwen; die in de kerk regeeren en aan het volk verkoeren, die gladden, in zijde gekleeden; al die lichteblazen en geveinsden, die in overvloed leven en om de ellende van het volk zich niet bekommeren, die het volk zware lasten opleggen als waren het geboden Gods en zelf ze met geen vinger aanraken, die des volks landbezit met schuld belasten, zijn huizen opeten en lange geboden daarbij houden: die zijn God en zijn Boel een gruwel. Hij zal hen allen vernietigen... Als hij echter dit alles volbracht heeft, verdreven is de vijand, dood de verdervers van het volk, dan de overigen, de onderdrukten, de stillen in den lande; die zullen dan wonen in het gereinigde, vrije vaderland, in stil geluk bij hun heerlijken koning, zij, zijn bevrj, zijn vroolijk volk... Waar zijt gij, gij armen, gij reinen? O, hoe weinigen, mijn volk! Hoort: hij komt! Heiligt uw dierbare ziel! Alle kwaad weg uit hart en leven! Hoort! De schreden van den Heiland!“

Zoo laat Frenssen dus klinken de stem des roependen in de woestijn. Die tenslotte ook doordringt tot „den timmerman Jezus“ en dan ontwaakt zijn zelfbesef, wat aldus beschreven wordt:

Hij wens ziel daar boven in de stille heide in gevaar had verkeerd in de schemering te verdromen of in onrust te vertwalen, werd door dezen man en deze ure uit dit gevaar gerrukt tot de klaarheid en tot de daad... „Wat zegt de man?... Reine menschen moeten in het reine vaderland wonen? Maar hoe wordt een mensch rein? Dat weet hij niet. Dat weet niemand in het land. Weet ik het?... Het reine leven in 't land? Ik... ik kan het toonen! Draag ik het niet sinds mijne kindsheid in mijn ziel? Uw kind ben ik, God, zoo lang ik denken kan. Uw rein en geliefd kind. Alle zonde onmogelijk in uwe gemeenschap... Nabij is het Godsrijk! Nabij is het geluk voor mijn

Alleen de uit God levende ziel, kan hier nog het bevrjend gebed spreken, dat Jo van Ammers-Küller zich van haar besten tijd nog wel herinneren zal uit Barclay's „Rozenkrans“:

„Ach hoeveelen, die daar zwerven
Zonder leidstar, zonder licht,
Hunk'end naar hetgeen zij derven,
Onvoldaan bij elk bezit.
Laat welhaast hun jammer enden,
Geest der Waarheid, doe hun hart,
Al te lang in schijn verward,
Naar hun eenig Heil zich wenden.
Toon hun, eer hun avond daalt
't Licht, dat van Gods aanschijn straalt!“

Tantalus — het beeld van den eeuwige gekwelde naar de levende teug water, naar de zwellende vrucht. Tantalus — die naam spreekt van een verdorven mond, een verslachte naam, en een onzegbaar triest gebaar. En ik heb gedacht aan het nieuw-testamentisch tegenbeeld, dat de man van Patmos zag in vreemde, maar toch zoo oneindig vertrouwde visioenen. „En ik zag een nieuwen hemel en een nieuwe aarde, want de eerste hemel en de eerste aarde was voorbijgegaan.“ Is het niet naar deze kentering der tijden, dat ook Jo van Ammers-Küller de handen verlangend uitbreidt? De eerste hemel en de eerste aarde — eindelijk voorbijgegaan!

En dan volgt het gezicht van water en vruchten, beter dan dat van Tantalus: „en hij toonde mij een rivier van levend water, klaar als kristal, uitgaande uit den troon Gods en des Lams. In het midden van haar straat en op de een en de andere zijde der rivier was het geboomte des levens, dragende twaalf vruchten, van maand tot maand GEVENDE zijne vrucht: en de bladeren van het geboomte waren tot genezing der heidenen“.

Hier is de kwelling van Tantalus verzoend, als de boom zelf geven gaat en de hand zich nooit meer behoeft uit te strekken, waar zelfs bladeren reeds tot genezing zijn. „En“ — gaat het apocalyptisch verhaal met grooten troost verder — „en geen vervloeking zal er meer tegen iemand zijn“.

Ook niet tegen Tantalus — de Tantalus van alle tijden.

Kerst '28.

CHR. W. J. TEEUWEN.

UIT DE BUITENLANDSCHE KERKEN.

Persstemmen.

Reformatie in den eeredienst in de Chr. Ger. Kerk in Amerika. II. (Slot).

Gelijk wij zeiden volgen nu eerst de regelingen, welke dieper ingrijpen.

Het zijn inzonderheid de „Belijdenis van Zonden“ en de „Abolutie“ (hier om gevoelheden te ontzien terecht met een ander woord aangeduid, n.l. „Verzekering van Vergeving“) — te Utrecht (1923) werd voorgesteld: „Verkondiging van vergeving der zonden“, welke het meest de aandacht trekken:

5. BELIDENIS VAN ZONDEN.

De Gemeente volge in hunne harten eerbiedig den Leeraar als hij hen voorgaat in de Belijdenis der Zonden, daartoe gebruikende een van de volgende formules:

Eeuwige God en genadige Vader: Wij belijden voor Uwe Goddelijke Majesteit, dat wij arme, ellendige zondaren zijn, ontvangen en geboren in ongerechtigheid, onbekwaam in ons zelve tot eenig goed en geneigd tot alle boosheid. Onze zonden staan tegen arm volk! Ja: nabij is het... Het moet nu komen. Help, Vader, Uw heerschappij komt! Geheel mijn volk zalig en rein als ik, aan Uwe knieën... Vader... wat moet ik doen...? Overstelp door deze zware golven van gevoel en wil, knielde ook hij in het witte zand en drong zich met hartstochtelijke overgave aan de eeuwige Macht. En toen, toen hij zoo zijn gansche ziel en leven willoos tegen de knieën der eeuwige, heilige Macht drong: „Ik ben de Uwe en wil wat ik moet. O, Gij mijn lieve Vader, gij goede en trouwe...“ Toen kwam een oogenblik van overspanning, een zalige zielsverrukking, hij voelde en hoorde, dat de eeuwige Macht, de „Vader in de hemelen“, zijn hartstochtelijke overgave en zijn reinen wil aannam. „Gij zijt mijn geliefd kind. Ik verblijd mij over u.“

En dan vangt zijn openlijk optreden aan: „In een vriendelijk dorp, ten oosten van zijn geboorteplaats, trad hij voor 't eerst op, als vrij rondreizend prediker, naar de wijze van zijn land. Hij trad op, zonder twijfel en vrees, met gelukkige, stralende oogen, hij had immers inwendig een volmacht van God: „Treed op! Spreek! Gij zijt mijn geliefd kind. Spreek! Wat gij zegt en doet, dat zegt en doet gij naar mijnen wil.“ De adelaar vloog nu op.

Hij stond op en ging naar den lessenaar, voor 't eerst, en sloeg de oude kroon op, en zij zagen 't hem aan: dat is geen droge leeraar, dat is een mensch tot in 't diepst zijner ziel ontroerd; een geest Gods is in hem. Hij las de plaats waar stond: „De geest des Heeren heeft mij gezonden: den armen in 't land breng ik een blijde boodschap; den gevangenen verkondig ik loslating; blinden het gezicht“; en hij legde het boek weg en zelde met zwoegende borst: „Dit oude woord wordt nu waar. Nu! Gij arm, verdrukt volk, de beloofde zalige tijd is nu gekomen! Het groote wonder Gods komt nu. Gods vriendelijke, heerlijke heerschappij onder ons arme menschen begint nu! Geef dan aan Hem u over, weest Zijne kinderen! Dan verdwijnen alle scha-

ons op en getuigen tegen ons. Al Uwe geboden hebben wij overtreden met gedachten, woorden en werken. Wij allen hebben gedwaald als schapen, en zijn onwaardig Uwe kinderen genaamd te worden. Maar, o Heere, wij hebben berouw; het is ons een oorzaak van leedwezen, dat wij U vertoord hebben, en wij nemen onze toevlucht tot Uwe oneindige genade en ontferming. U van harte aanroepend en vertrouwend op de verdiensten van onzen Middelaar, Jezus Christus, smeeken wij U om Zijnen wil ons al onze zonden te vergeven. Wasch ons in de zuivere fontein van Zijn bloed, opdat wij rein mogen worden, en wit als de sneeuw. Bedek onze naaktheid met het kleed van Zijn onschuld en gerechtigheid tot verheerlijking van Uwen Naam en tot blijdschap onzer harten. Dit bidden wij van U, O Vader, in den Naam van onzen Heere Jezus Christus. Amen.

Almachtige God en Vader van onzen Heere Jezus Christus: Zie op ons neer, wij bidden U, met een oog van barmhartigheid, en wees ons genadig, nu wij ons nederbuigen voor U met oprechte belijdenis van onze zonden. Wij hebben Uwe geboden overtreden met gedachten, woorden en werken, en ons afgekeerd van den weg des levens. Bij U o Heere, is de gerechtigheid, maar bij ons is de beschaamdheid der aangezichten. Maar bij U, o Heere, onze God, zijn ook de barmhartigheden en vergevingen, alhoewel wij tegen U gerebelleerd hebben. Want Gij, Here, zijt goed en gaarne vergevende, en van groote goedertierenheid allen, die U aanroepen. Spreek tot onze zielen van vergeving en vrede om Uws Zoons, onzes Middelaars en onzes Heeren wil. Uwe goedertierenheid, Heere, zijt over ons; gelijk als wij op U hopen. En laat het U behagen, met de schenking van volle vergeving onzer zonden, ons ook te sterken in den weg der gerechtigheid. Help ons de wereld te verrijken, onze oude natuur te doden, en in een nieuw en heilig leven te wandelen door Jezus Christus onzen Heere. Amen.

Almachtige en zeer barmhartige Vader: Uw heilige Wet leert ons, dat wij een diep zondig volk zijn. Wij belijden voor U al ons gebrek en onze overtredingen. Wat wij doen moesten, hebben wij ongedaan gelaten, en wat wij niet moesten doen, hebben wij gedaan. Met berouwvolle harten verootmoedigen wij onszelve voor U. Wees ons genadig, o God, naar Uwe goedertierenheid. Verberg Uw aangezicht van onze zonden, en delg uit al onze ongerechtigheden. Verwerp ons niet van Uw aangezicht en neem Uwen Heiligen Geest niet van ons. Geef ons weder de vreugde Uws heils, gelijk Gij ons beloofd hebt in Christus Jezus, onzen Heere. En verleen ons om Zijnen wil, o Vader, die vol ontferming zijt, dat wij voortaan matig, rechtvaardig en Godsalig mogen leven, tot eere en verheerlijking van Uwen heiligen Naam. Amen.

Desverkiezende dan, hetzij in de plaats van de Belijdenis der zonden of daarna, een Boetpsalm worden gezongen (terwijl zulk een Psalm gezongen wordt in langzamer tempo dan het gewone, blijve de Gemeente zitten). Bovendien andere Psalmverzen is hier voor bijzonder geschikt Psalm 130:2:

Zoo Gij in 't recht wilt treden.
enz.

6. VERZEKERING VAN VERGEVING.

Na de Belijdenis der zonden spreke de Dienaar des Woords (de Gemeente blijve onder deze aankondiging zitten) aldus:

Aan allen die aldus berouw hebben en innere zaligheid in Jezus Christus zoeken, verkondig ik, op grond van de zekere beloften Gods, dat alle hunne zonden hun vergeven zijn om wille van de verdiensten van Christus.

Aan allen daarentegen, die zich niet van harte bekeren, en zich andere middelen ter zaligheid zoeken, verkondig ik uit den Woorde Gods, dat de toorn

duwen uit het menschenleven, alle, alle: het slechte geweten en alle nood en ook de dood. Het gansche menschenleven: het zal schitteren als Gods zaad in louter zaligen glans. Geef aan Hem u over! Weest Gods kinderen! Gods heerschappij komt nu! Het is nu de zalige tijd, waarvan de vrome helden gesproken hebben! Hoort, geloof mij en verblijdt u!...“ zoo zeide hij. Toen verhlidden zich de arme, verdrukke, vreesachtige menschen en verwonderden zich bovenmate en werden meegesleept door die wonderbare heerlijke hope waarnaar zij zoo lang hadden gehunkerd.

Wél doende, de menigvuldige zieken genezend, zoo gaat Hij dan door het land, van wolken gang een aangrijpende beschrijving wordt gegeven. Maar dan komen de donkere wolken ook al spoedig opzetten: het volk verlangt een Heiland naar eigen begeerte, Jezus kan geen andre Heiland zijn, dan zooals Zijn Vader het wil. Er dreigt gevaar, dat men Hem bovenal voor een wonderdokter houden gaat. En daarbij gaan de beduchte leidslieden van het volk Hem verdacht maken, ze noemen Hem „een overtreder der Geboden Gods“, iemand, die zijn heldendaden doet met behulp van den Booze.

Dan komt de omkeer in dat zoo schoon-begonnen leven:

„Van die dagen af ging zijn weg de schaduw in, van die dagen af had zijn gelaat een uitdrukking van heeten toorn en strijd. Hij begriep en het valt hem zwaar genoeg: Niet allen worden Gods kinderen! Scheiding moet komen! Daarvan sprak ook de held aan den oever van de rivier; daarvan spreken ook de oude boeken. Welan dan! Dus scheiding! „Gij meent dat ik gekomen ben om vrede te brengen? Het zwaard breng ik...“